

Kriminalomsorgens høgskole
og utdanningscenter KRUS

«De er isolerte, men vi ser de ikke»

Selvvalgt isolasjon i fengsel

Bacheloroppgave høst 2023 KRUS3900

Kandidatnr: 163909

Kriminalomsorgens høgskole og utdanningscenter KRUS
Bachelor i straffegjennomføring 2023 høst

Antall ord:9387

Innhold

1. Innledning.....	3
1.2 Førforståelse.....	4
1.3 Problemstilling.....	5
1.4 Avgrensning.....	5
1.5 Gangen i oppgaven.....	5
1.6 Begrepsavklaring	5
Definisjon på isolasjon.....	5
Hel og delvis utelukkelse etter straffegjennomføringsloven	6
Felleskap	6
De facto isolasjon	7
2. Metode.....	7
2.1 Litteratursøk og kildekritikk.....	7
3. Teori.....	8
3.1 Selvvalgt isolasjon.....	8
3.2 Normalitetsprinsippet	11
3.3 Meningsfull menneskelig kontakt	12
4. Drøfting.....	13
4.1 Hvorfor velger innsatte å isolere seg selv, og når er man de facto isolert uten vedtak?.....	13
Sårbare grupper.....	14
Registrering av meningsfull menneskelig kontakt	15
4.2 Hvordan kan selvvalgt isolasjon utfordre normalitetsprinsippet?.....	17
4.3 Hvordan kan fengselsbetjenter forebygge selvvalgt isolasjon?	19
Innkomsfasen	19
Videre i soningsforløpet	21
Nye tiltak som kan påvirke selvvalgt isolasjon	24
5. Konklusjon	24
6. Litteraturliste.....	26
6.1 Vedlegg egendefinert litteraturliste.....	31

1. Innledning

Norske myndigheter har over flere år fått internasjonal og nasjonal kritikk for bruken av isolasjon (Rua og Smith, 2019, s. 28). Kriminalomsorgen har de siste årene gradvis satt søkelyset mot det forebyggende arbeidet som skal forhindre isolasjon, og satt inn tiltak som skal forbygge isolasjonsskader. Oppmerksomheten rettes i hovedsak mot påtvunget isolasjon hvor det fattes vedtak i medhold av straffegjennomføringsloven §§ 37 og 38. Innsatte som velger selv å isolere seg, rettes det etter min mening derimot mindre oppmerksomhet på. I tillegg har vi flere innsatte som velger en sosial distansering samtidig som de befinner seg i et ordinært bofellesskapet sammen med andre innsatte. Er dette en glemt gruppe i fengsel? Enkelte vil nok ta til orde for at «de velger det selv, så da må de ta konsekvensen av det». Med vår profesjonsutdanning hvor humanistisk menneskesyn og rehabilitering er kjerneverdier, er de fleste av oss som jobber i kriminalomsorgen bekymret for skadevirkningen isolasjon kan medføre.

Under våre besøk møter vi ofte innsatte som har valgt å utelukke seg fra fellesskap. Mange av disse er utrygge i fellesskapsavdelinger, enten fordi de har psykiske plager, fordi de opplever miljøet som utrykt, eller på grunn av trusler fra andre innsatte. (Sivilombudsmannen, 2019, s. 46)

Sivilombudsmannen (nå Sivilombudet) avga i 2019 en særskilt melding til Stortinget om isolasjon, og mangel på menneskelig kontakt i norske fengsler. Meldingen ble utarbeidet som følge av at Sivilombudsmannens forebyggingsenhet, gjorde alvorlige funn av isolasjon i norske fengsler i perioden 2014-2018 (Sivilombudsmannen, 2019, s. 1). Isolasjonens virkninger har vært undersøkt i mange studier (Shalev, 2008; Shalev, 2009; Smith, 2006; Haney, 2018). Konklusjonen er at mangel på psykologisk meningsfylt kontakt innebærer en stor risiko for helseskader (Rua & Smith 2019, s. 19). Videre viser Rua og Smith (2019, s. 19) til at forskningen dokumenterer at isolasjon kan føre til angst, depresjon, psykoser, selvskading og selvmord. Sivilombudsmannen (2019, s. 27) viser til fysiske symptomer på isolasjon som hjertebank, svette, søvnløshet, smerte i ledd, synssvekkelser, dårlig appetitt, utmattelser, skjelvinger og kuldefølelse. Innsatte som velger å isolere seg selv uten at det fattes vedtak, finnes det ikke ingen tallmateriale på (Sivilombudsmannen, 2019, s. 44). Årsaken til at det ikke er fattet vedtak kan enten skyldes en administrativ svikt, eller at de ansatte ikke har oppdaget at den innsatte faktisk isolerer seg. Min interesse vil derfor også rette seg mot denne gruppen innsatte som er skjult isolerte.

1.2 Førforståelse

Førforståelse skal belyse kunnskapen og forståelsen vi har før vi har undersøkt et problemområde (Dalland, 2020, s. 196). Min førforståelse preges av at jeg har jobbet i et fengsel med høyt sikkerhetsnivå i kriminalomsorgen i 24 år. Jeg har jobbet som fengselsbetjent, og har hatt flere ulike lederroller. Årene som fengselsbetjent jobbet jeg på en avdeling hvor mange innsatte satt isolerte. Med et kritisk tilbakeblikk så var vi lite opptatt av, og til dels kunnskapsløse, om hvilke skadevirkninger isolasjon kunne føre til. Eksempelene på innsatte som utviklet isolasjonsskader som vi kjenner til i dag er mange. Når jeg skriver «kjenner til i dag», så er det en trist erkjennelse at Kriminalomsorgen først de siste årene har satt inn tiltak for å forbygge isolasjonsskader. Dette til tross for at skadevirkningene har vært kjent i århundre.

Min nysgjerrighet retter seg mot å finne ut mer om de underliggende årsakene til at noen velger isolasjon som et alternativ, og identifisere strategier fengselsbetjenter kan bruke for å forebygge at innsatte velger å isolere seg. Kriminalomsorgen presenterer månedlig statistikk over utelukkelsesvedtak som er fattet i medhold av straffegjennomføringsloven §§ 37, 38, 39 og 40d (kriminalomsorgen.no). Statistikken viser tall som jeg undrer meg over når det gjelder innsatte som er utelukket etter eget ønske i medhold av straffegjennomføringsloven § 37, 9.ledd, såkalt selvisolasjon. Min antakelse er at det finnes mørketall for de som tilhører denne gruppen.

Til tross for lang erfaring i kriminalomsorgen, betyr ikke det at mitt kunnskapsnivå var faglig godt oppdatert på emnet isolasjon før jeg begynte på bachelorutdanningen på KRUS. Erfaring er selvfølgelig en viktig kilde til kunnskap, men nødvendigvis ikke alltid en troverdig kilde (Nymo, 2021, s. 45). Nymo (2021, s. 45) understreker videre at å lære av erfaring krever kritisk refleksjon over erfaringene. Nordtvedt et al. (2012, s. 16) forklarer kunnskapsbasert praksis med å bruke kunnskap fra forskning, erfaring og brukere i den konteksten man er i. Derfor vil jeg senere i drøftingen anvende kunnskap fra forskning og refleksjon om egen erfaring opp mot problemstillingen. Normalitetsprinsippet er en grunnleggende del av fengselsbetjentutdanningen, og er omtalt i de siste stortingsmeldingene. Normalitetsprinsippet innebærer at tilværelsen under straffegjennomføringen så langt som mulig skal være lik tilværelsen ellers i samfunnet (Meld. St. 39 (2020-2021), s. 5). Haney (2018, s. 296) understreker at mangel på sosial meningsfull kontakt over tid kan skade den sosiale evnen til å kunne fungere normalt i det frie samfunnet. Ut i fra problemstillingene vil jeg derfor knytte normalitetsprinsippet og meningsfull menneskelig kontakt opp mot selvvalgt isolasjon.

1.3 Problemstilling

Med utgangspunkt i tematikken har jeg valgt følgende problemstillinger:

1. Hvorfor velger innsatte å isolere seg selv, og når er man de facto isolert uten vedtak?
2. Hvordan kan selvvalgt isolasjon utfordre normalitetsprinsippet?
3. Hvordan kan fengselsbetjenter forebygge selvvalgt isolasjon?

1.4 Avgrensning

Kriminalomsorgen ble i 2019 flere ganger dømt for brudd på menneskerettighetene ved ulovlig anvendelse av isolasjon (Rua & Smith, 2019, s. 29). Isolasjon og menneskerettslige standarder er derfor vesentlig å se i en sammenheng. På grunn av oppgavens begrensning, er ikke praksis fra Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD), norske rettsavgjørelser, og henvisninger til Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK) med i oppgaven.

1.5 Gangen i oppgaven

Oppgavene er delt inn i fem kapitler. Kapittel 1 inneholder innledning, førforståelse, problemstilling, avgrensning av oppgaven og begrepsavklaring. Kapittel to handler om metoden jeg har benyttet i oppgaven, hvordan jeg har utført litteratursøk og kildekritikk. Kapittel tre inneholder teorigjennomgang av de tre sentrale begrepene i oppgaven. Først omtales selvvalgt isolasjon, deretter normalitetsprinsippet og til slutt meningsfull menneskelig kontakt. Kapittel fire som omhandler drøfting er delt inn i tre deler. Drøftingen tar for seg de tre ulike problemstillingene som er nevnt i oppgaven. I drøftingen skal vi også møte en innsatt som skal sone en lengre dom for alvorlig kriminalitet. Vi kaller han Lars. Historien om Lars gjenspeiler etter egen erfaring soningsløpet til flere innsatte som er dømt for liknende kriminalitet som han. Til slutt i kapittel fem presenteres sentrale funn som svarer på problemstillingene.

1.6 Begrepsavklaring

Definisjon på isolasjon

Det finnes flere ulike definisjoner på isolasjon. Mandelareglene er etter min oppfattelse de som er mest kjente for ansatte i kriminalomsorgen. Mandelaregel 44 (OSCE, 2018, s. 104) definerer isolasjon som innlåsing av fanger 22 timer eller mer i døgnet på cella, uten meningsfull menneskelig kontakt. I følge Mandelaregel 44 (OSCE, 2018, s. 104) skal denne formen for isolasjon være forbudt utover 15 sammenhengende dager. Den europeiske torturforebyggingskomité (CPT, 2011), definerer isolasjon når en innsatte holdes atskilt fra andre innsatte. Det sentrale med isolasjon er at den innsatte holdes adskilt fra andre innsatte,

og at meningsfull menneskelig kontakt reduseres til et minimum (Sivilombudsmannen, 2016, s. 16).

Hel og delvis utelukkelse etter straffegjennomføringsloven

Straffegjennomføringsloven benytter seg ikke av isolasjon som begrep, men omtaler isolasjon som utelukkelse. Kriminalomsorgen kan beslutte hel eller delvis utelukkelse fra fellesskapet etter bestemmelsene i § 29 annet ledd og §§ 37, 38, 39 og 40 annet ledd bokstav d og § 45 c første ledd (straffegjennomføringsloven, 2001, §17). I denne oppgaven er det utelukkelse etter straffegjennomføringsloven § 37, 9. ledd som er relevant. I straffegjennomføringsloven som omhandler § 37, 9. ledd står det at kriminalomsorgen kan utelukke innsatte fra fellesskapet dersom innsatte ønsker det selv. Retningslinjene til straffegjennomføringsloven (2001, §37) påpeker at innsattes ønske skal som et utgangspunkt respekteres av kriminalomsorgen.

I denne oppgaven defineres selvvalgt isolasjon både som isolasjon når det er fattet vedtak om utelukkelse, og når det ikke er fattet vedtak. Skjult isolasjon handler om innsatte som sitter på fellesskapsavdelinger uten vedtak, og ikke deltar i aktiviteter, arbeid eller sosial interaksjon med andre innsatte. Når jeg omtaler innsatte, så gjelder det både domsinnsatte og varetektsinnsatte hvis ikke annet blir konkretisert.

Fellesskap

Retningslinjene til straffegjennomføringsloven (2001, § 37) argumenterer for at det ikke kan utledes noen kvantitativ definisjon av begrepene «utelukkelse» eller «fellesskap» av straffegjennomføringsloven med forarbeider. Videre fremgår det av retningslinjene til straffegjennomføringsloven (2001, §37) at fellesskapet i en avdeling vil være definert av fengselsavdelingens alminnelig dagsorden. Retningslinjene til straffegjennomføringsloven (2001, §37) understreker at hel utelukkelse betyr at innsatte overhodet ikke har noe fellesskap med andre innsatte i løpet av dagen. Retningslinjene til straffegjennomføringsloven (2001, §37) viser videre til delvis utelukkelse som innebærer at innsattes adgang til det fellesskap som til enhver tid gjelder for den aktuelle avdelingen (alminnelig dagsorden) innskrenkes delvis, f. eks. ved at innsatte fratras adgangen til å ta del i arbeidsfellesskapet, men gis adgang til å delta i fritidsfellesskapet senere på dagen.

Fellesskap etter straffegjennomføringsloven (2001, §17) vil si samvær mellom flere innsatte. Videre står det i retningslinjene til straffegjennomføringsloven (2001, § 37) at fellesskap med andre innsatte vanligvis vil være det tiltaket som er best egnet til å kunne normalisere innsattes situasjon og motvirke eventuelle skadelige følger av frihetsberøvelsen. Siden det ikke finnes noen standardisert utlåsningstid for alle fengsler, er det ikke mulig å definere en

felles nasjonal standard når der foreligger hel- eller delvis utelukkelse (Kriminalomsorgsdirektoratet, 2019a)

De facto isolasjon

I oppgaven defineres de facto isolasjon når innsatte er alene på cella mer enn 22 timer i løpet av døgnet uten meningsfull menneskelig kontakt, og hvor det ikke er fattet vedtak om utelukkelse. De facto isolasjon kan også foreligge når det er fattet vedtak om utelukkelse, men de innsatte sitter innelåst mer enn 22 timer uten meningsfull menneskelig kontakt.

2. Metode

I dette kapitlet skal jeg redegjøre for valg av metode. Videre skal jeg redegjøre for litteratursøk og kildekritikk.

Begrunnelsen for metode, er ifølge Dalland (2020, s. 53) metoden som best belyser spørsmålene til problemstillingen. Denne oppgaven er en litteraturstudie. I følge Dalland (2020, s. 199) så betyr det at teorien som benyttes hentes fra eksisterende fagkunnskap og forskning. En litteraturstudie er kvalitativt orientert. Kvalitativ forskning kan omfatte innhenting av kunnskap både på gruppe- og individnivå og den har en klar forankring i hermeneutikken (Brottveit 2018, s.65). Brottveit (2018, s. 29) forklarer hermeneutikken med forståelse i vitenskapelig sammenheng med studier av menneskelige handlinger, opplevelser og erfaringer.

2.1 Litteratursøk og kildekritikk

I mitt litteratursøk har biblioteket på KRUS vært en viktig ressurs. Som student er bibliotekpersonalet en sentral ressurs for å finne frem til kvalitetssikrede kilder som er relevant for problemstillingen (Dalland, 2020, s. 141). Bibliotekansatte har gitt meg tekniske råd om hvilke søkemotorer som kan benyttes, og hvilke søkeord som kan være relevante for problemstillingen. I tillegg fikk jeg tilgang til flere bøker som er benyttet i oppgaven. Kontaktet også faglærer på KRUS som var emneansvarlig for enkeltemnet «isolasjon» våren 2023, for å få tips til relevant pensum. Pensum fra KRUS3205 er naturlig nok også med i denne oppgaven, spesielt boka til Rua og Smith om isolasjon (2019). Sivilombudsmannen sin særskilte melding til Stortinget om isolasjon (2019), er også sentral i oppgaven. Videre utførte jeg litteratursøk i databasene Oria, Cora, Google Scholar, Kudos DFØ og EBSCO. Søkeordene som ble benyttet var *solitary confinement*, *isolasjon*, *selvisolasjon*, *selvvalgt isolasjon i fengsel*, *voluntary solitary confinement*, *self isolation prison* og *social isolation*

and prison. Under litteratursøket fikk jeg veldig mange treff på isolasjon som var rettet mot COVID-19. Litteratur som rettet seg mot innsatte som velger å isolere seg selv, var det lite av. Fant kun en kvalitativ masterstudie om selvvalgt isolasjon i norske fengsler skrevet av Marte Gulbrandsen (2020).

Jeg har gjort søk på hjemmesiden til kriminalomsorgen, intranettsiden til kriminalomsorgen og regjeringen sin nettside. Her fant jeg tildelingsbrev, disponeringsbrev, strategier og årsrapporter som omhandler kriminalomsorgen. Har også besøkt nettsiden til «Skandinavisk isolasjonsnettverk» og «Norges institusjon for menneskerettigheter» for å se om det finnes relevante rapporter og publikasjoner. Jeg har også funnet litteratur fra litteraturlisten til fagbøker og artikler. Denne måten å søke etter litteratur på kalles snøballmetoden (Dalland, 2020, s. 151).

3. Teori

I dette avsnittet vil jeg ha en litteraturgjennomgang om selvvalgt isolasjon, og dernest vil jeg nevne mine hovedteorier som er normaltetsprinsippet og meningsfull menneskelig kontakt.

3.1 Selvvalgt isolasjon

Selvvalgt isolasjon kan både være utelukkelse som er hjemlet med vedtak i straffegjennomføringsloven (2001) § 37, 9.ledd, og isolasjon av innsatte som ikke deltar i fellesskap med andre innsatte uten at det er fattet vedtak om utelukkelse. Begrepet selvvalgt, eller frivillig isolasjon, er en uheldig konstruksjon da det ofte er slik at den innsatte velger isolasjon av frykt for å omgås andre innsatte (Rua et al., 2019, s.70). Sivilombudsmannen (2019, s. 56) har erfart at det er stor variasjon mellom de ulike fengslene når det gjelder omfanget av selvisolering. Shalev (2008, s. 25) peker på noen sårbare grupper av innsatte som velger å isolere seg som følge av egen sikkerhet. Shalev (2008, s. 26) argumenterer for at dette kan være innsatte som er siktet, eller domfelt for seksuallovbrudd, politi informanter, tidligere politi og fengselsbetjenter og innsatte som skylder andre penger.

Sivilombudsmannen (2019, s. 56) har erfart fra sine besøk at mange innsatte isolerer seg fordi de opplever å være utrygge i fellesskapsavdelinger, enten fordi de har psykiske plager, fordi de opplever miljøet som utrygt, eller på grunn av trusler fra andre innsatte.

Fagstrategien for seksuallovbruddsdømte peker på at det har vært en økning i seksuallovbrudd fra å utgjøre 6 % av domfelte i fengsel i år 2000 til å være nærmere 25% i 2020 (Kriminalomsorgsdirektoratet, 2022a, s. 5). Utredningen «Eldre innsatte i norske fengsler»,

som ble gjennomført i 2020, viser at andelen innsatte over 50 år har økt fra 6% i 2000 til 19% i 2019 (Kriminalomsorgsdirektoratet, 2020, s. 5). Samtidig er det flere eldre personer som dømmes for seksuallovbrudd (Kriminalomsorgsdirektoratet, 2020, s. 5). Seksuallovbrytere opplever stigma i fengsel, har lavere rang i hierarkiet, opplever fiendtlighet og angst i fengselshverdagen (Blagden et al., 2016, s. 372). Dette understøttes av Hanoa (2008, s. 55) sin studie som viser til at majoriteten av de innsatte beskriver sedelighetsdømte som lavest på rangstigen og at det er legitimt å plage dem. Sivilombudsmannen (2019, s. 56) understreker at det ofte er sedelighetsdømte som blir utsatt for trakassering og voldshendelser. Rua et al. (2019, s.70) viser også til at det særlig er innsatte som er dømt for seksuallovbrudd som isolerer seg selv, men det gjelder også «utsatte grupper» som velger dette av sikkerhetsmessige årsaker. Smith (2006, s. 442) påpeker også på at noen innsatte som er dømt for seksuallovbrudd, velger å isolere seg selv for å unngå å bli trakassert.

Gresham Sykes introduserte begrepet fengselssmerter i sin studie *The Society of Captives* (1958). Sykes (1958, s. 76) beskriver fem ulike smerter hvor tap av sikkerhet er en av de. Sykes (1958, s. 77) argumenterer for at det å bli plassert i et fellesskap med andre innsatte som potensielt kan være voldelige og aggressive kan føre til angst. Dette underbygges av Sivilombudsmannen (2019, s. 56) som viser til at noen innsatte ikke tør å delta i fellesskapet fordi de opplever andre innsatte som aggressive og uforutsigbare.

Shalev (2008, s. 18) viser til at sosial isolasjon kan føre til et ytterligere behov for å unngå sosial kontakt med andre. Poenget her er at pålagt isolasjon kan føre til at innsatte velger å videreføre en isolerte tilværelse med selvvalgt isolasjon. Dette underbygges av Sivilombudet (2019, s. 56) som peker på at enkelte innsatte som opplever lite menneskelig kontakt fører til at de er utrygge ute i avdelingen med andre innsatte, og at de derfor velger full isolasjon for å kontrollere situasjonen.

Før vi fikk en regelendring i straffeprosessloven i 2003, var det ingen tidsbegrensning på hvor lenge isolasjonen etter kjennelse fra retten kunne vare (Nyrøen, 2019, s. 203). I tillegg til belastningen og være fratatt mulighet til å være i sosial interaksjon med andre innsatte, var det en uforutsigbar varighet av isolasjonen. Hvis vi ser dette i sammenheng med lovverket i straffegjennomføringsloven (2001, §37), er det en begrensning på hvor lenge innsatte kan sitte helt utelukket fra andre innsatte. I forarbeidene til straffegjennomføringsloven står det at en ny ettårsperiode etter § 37 første ledd kan påbegynnes etter at innsatte «prøves ut i fellesskapet» (Ot. prp. nr.5 (2000-2001), s. 104). I dette ligger det at en utelukkelsesperiode vil avbrytes der innsatte er prøvd ut i fellesskap med andre innsatte. Utelukkelsen kan derimot

strekke seg utover ett år dersom innsatte selv ønsker det (straffegjennomføringsloven, 2001, § 37). Retningslinjene til straffegjennomføringsloven (2001, § 37) viser til at i hvor stor grad langvarige utelukkelse etter eget ønske skal aksepteres, må avgjøres ut i fra en vurdering av forholdsmessighet, der innsattes ønske veies opp mot eventuelle ulemper ved utelukkelsen.

Sivilombudets særskilte melding til stortinget (2019, s. 32) peker på at kriminalomsorgen har manglete styringsinformasjon om isolasjon. Kriminalomsorgsdirektoratet (2023a) har i etterkant av rapporten utarbeidet et rundskriv som gir føringer i hvilke situasjoner fengslene skal registrere avvik på manglende menneskelig kontakt. Avvik skal registreres i KIKS¹ når innsatte ikke har fått tilbud om minimum 2 timer meningsfull menneskelig kontakt i løpet av siste 24 timer, innsatte har ikke fått utarbeidet ukeplan i forbindelse med utelukkelse som forventes å overstige 72 timer, og når innsatte har takket nei til tilbud om minimum 2 timer meningsfull menneskelig kontakt i løpet av siste 24 timer (Kriminalomsorgsdirektoratet, 2023a, s. 3).

Kriminalomsorgen foretar dagsmålinger om isolasjon i fengsler tre ganger i året (Rua & Smith, s. 26). Hittil i 2023 har fengslene gjennomført fire dagsmålinger om isolasjon. Kvaliteten på registreringen avhenger av at de som registrerer informasjonen, gjør det presist og utfyllende (Fekjær, 2018, s. 35). Stortingsmelding 39 (2020-2021, s. 62) understreker at det knyttes usikkerhet til statistikken ettersom den er basert på dagsmålinger.

Sivilombudsmannen (2019, s. 34) viser til at flere fengsler hadde meldt inn lavere tall enn det som Sivilombudsmannen fant ved sine besøk, og at det manglet registreringer fra enkelte fengsler. Sivilombudsmannen (2019, s. 44) argumenterer for at det reelle tallene på målingene som gjøres trolig er mye høyere for innsatte i kategorien «eget ønske», fordi det forutsettes at det er fattet vedtak om utelukkelse. Statistikken teller derfor ikke med innsatte som er isolert, uten at det er fattet vedtak om utelukkelse. I denne kategorien er innsatte som jeg i innledningen har omtalt som skjult isolerte. I tillegg til dagsmålinger som gjøres i fengsel tre – fire ganger i året, presenterer Kriminalomsorgen månedlige nasjonale statistikk over isolasjon (Kriminalomsorgen.no). Den månedlige statistikken inneholder kun hjemlede vedtak om hel utelukkelse. Innsatte som sitter delvis utelukket faller derfor utenfor statistikken. Siden uhjemlet isolasjon og delvis utelukkelse ikke er med i målingen, viser ikke statistikken det hele bilde på hvor mange innsatte som er isolert i fengsel etter eget ønske.

---

¹ KIKS står for kriminalomsorgens internkontrollsystem

3.2 Normalitetsprinsippet

På 1800-tallet var den grunnleggende tanken at isolasjon, bot og bønn skulle endre fangene til det bedre (Smith & Koch, 2019, s. 109). I nyere tid har dette endret seg til at fellesskap og aktivitet er den beste redskapen (Langelid & Fridhov, 2019, s. 46). Normalitetsprinsippet innebærer at tilværelsen under straffegjennomføringen så langt som mulig skal være lik tilværelsen ellers i samfunnet (Meld. St. 39 (2020-2021), s 15). I praksis betyr dette at de innsatte lager mat, vasker klær, rengjør cellen, går på jobb eller skole under straffegjennomføringen (Meld. St. 39 (2020-2021), s 15). Hva som er en normalitet er en subjektiv oppfattelse. Engbo (2019, s. 215) understreker at normalitet betyr at innsatte selv skal kunne forme sin egen personlig tilværelse på samme måte som frie borgere kan. Det betyr ikke at det er opp til de innsatte å bestemme selv hvordan dagligdagse rutiner skal være. Poenget til Engbo (2019, s. 215) er at det er rammene for fengselsregime fengslene skal ha fokus på, og ikke nødvendigvis bestemme hva som er normalt for den enkelte.

Straffegjennomføringsloven (2001) § 17 første ledd krever at innsatte så langt det er praktisk mulig skal ha adgang til fellesskap under arbeid, opplæring, program eller andre tiltak, og i fritiden. Videre pekes det på at fengslene har plikt til å tilrettelegge fritidsaktiviteter tilpasset innsattes behov (straffegjennomføringsloven, 2001, §21). Det fremgår også av straffegjennomføringsloven (2001) § 3 at domfelte i fengsel har aktivitetsplikt. Aktivitetsplikten kan bestå av arbeid, opplæring, program, eller andre tiltak (straffegjennomføringsloven, 2001, §3). Gröning (2019, s. 65) argumenterer for at det er langt i fra alle som får et adekvat aktivitetstilbud, eller arbeid i fengsel. Gröning (2019, s. 65) viser videre til at innsatte med store utfordringer som regel heller ikke deltar i felles aktiviteter, og velger heller å sitte innelåst på cellen. Dette understøttes av Sivilombudsmannen (2019, s. 40) som påpeker at manglende aktivitetstilbud er en av de viktigste årsakene til at en stor andel av de innsatte er innelåst på egen celle store deler av døgnet.

«Andre tiltak» er aktiviteter som er særlig tilrettelagte for innsatt som ikke kan tilpasse seg et ordinært aktivitetstilbud (Kriminalomsorgsdirektoratet, 2019b). Videre peker Kriminalomsorgsdirektoratet (2019b) på at målgruppen for «andre tiltak» er innsatte med psykiske lidelser, lettere psykisk utviklingshemming og andre sårbare innsatte. Sivilombudsmannen (2019, s. 40) viser til at manglende aktivitetstilbud er en av de viktigste årsakene til at en stor andel innsatte er innelåst på egen celle store deler av dagen. Sivilombudsmannen (2019, s. 41) understreker at lite aktivisering kan bidra til at innsatte velger å isolerer seg. Virksomhetsstrategien i kriminalomsorgen argumenterer for at det skal

være en framtidsrettet straffegjennomføring med god tilbakeføring, lavere tilbakefall og domfelte som tar ansvar (Kriminalomsorgsdirektoratet, 2021a, s. 19). Videre pekes det på som et delmål at innsatte motiveres til en aktiv hverdag som motvirker isolasjon (kriminalomsorgen, 2021a, s. 23). Hvordan skal kriminalomsorgen tilrettelegge for at innsatte kan delta i en aktiv hverdag når både bygningsmessige og bemanningsmessige forhold ikke er tilstede? Flere norske fengsler er bygget etter Philadelphia-modellen, der den grunnleggende tanken var at kriminelle skulle forbedres ved blant annet bruk av isolasjon (Smith & Koch, 2019, s. 110). På bakgrunn av dette har mange norske fengsler en bygningsmasse som kan vanskeliggjøre fellesskap. I langtidsplanen til kriminalomsorgen er forebygging av isolasjon gitt høy prioritet (Kriminalomsorgsdirektoratet, 2022b, s. 10). Et av tiltakene er å gjennomgå all bygningsmasse for å estimere og planlegge fellesskapsarenaer i fengsler hvor dette er en utfordring (Kriminalomsorgsdirektoratet, 2022b, s. 10). I tillegg peker Justis- og beredskapsdepartementet (2022, s. 3) på at det er nødvendig med økt bemanning i fengslene for å kunne redusere omfanget av isolasjon. Dette understøttes av Høidal (2019, s. 258) som viser til at innsatte blir påtvunget isolasjon av manglende bemanning.

3.3 Meningsfull menneskelig kontakt

Istanbulerklæringen fra 2007 definerer isolasjon med at fanger tilbringer 22-24 timer i døgnet alene på cella, og at den meningsfulle sosiale kontakten er redusert til et minimum (Rua & Smith, 2019, s. 20). The Essex expert group, en ekspertgruppe som har utredet hva formuleringen i Mandelaregel 44 betyr, definerer sosial meningsfull kontakt der kontakten gir stimuli som er nødvendig for menneskes velvære (Rua 2020, s. 1). The Essex expert group (2016, s. 89) argumenter med at dette innebærer empatisk utveksling og at det er en vedvarende sosial samhandling. Videre påpekes det av ekspertene at kontakten skal foregå ansikt til ansikt uten fysiske stengsler, og inneholde en direkte og ekte dialog. Meningsfull menneskelig kontakt regnes ikke når den skjer ved rutinemessige gjøremål som for eksempel ved medisintdeling (Essex Paper 3, 2016, s. 89). Engbo (2019, s. 220) argumenterer for at det er en subjektiv oppfattelse om den menneskelige kontakten oppleves som meningsfull, og at begrepet må ses i sammenheng med den enkeltes behov og forutsetninger.

Rua og Smith (2019, s. 21) viser til Craig Haney som hevder at normal, direkte og menneskelig kontakt må bety at kontakten er direkte uten stengsler, sikkerhetsglass, eller skjerm. Haney (2018, s. 296) understreker at mangel på sosial kontakt over tid kan skade de sosiale evnene til å kunne fungere normalt i det frie samfunnet. Dette understøttes av Shalev

(2009, s. 199) som viser til at isolasjon og mangel på sosial kontakt føre til at innsatte ønsker å returnere tilbake til fengsel. Haney (2018, s. 297) viser til at fraværet av sosial meningsfull kontakt kan oppleves så smertefullt at enkelte overbeviser seg selv om at de ikke trenger det. Haney (2018, s. 297) understreker viktigheten av at omsorgsfull menneskelig berøring blir ivare tatt ved at innsatte jevnlig mottar besøk. I følge Haney (2018, s. 297) er dette behovet så grunnleggende at fravær av at dette kan føre til angst, suicidalitet og annen selvdestruktiv atferd. Meningsfull sosial kontakt kurerer således de psykologiske lidelsene som oppstår i ensomhet uten kontakt med andre mennesker (Smith & Koch, 2019, s. 112). Randi Rosenqvist (2019, s. 222) understreker at den viktigste egenskapen en fengselsansatt har i samhandling med innsatte, er at vedkommende fremstår som genuint interessert og respekterer det mennesket man har med å gjøre.

Retningslinjene til straffegjennomføringsloven (2001, § 21) viser til at fengslene har plikt til å tilrettelegge for fritidsaktiviteter som er tilpasset innsattes behov, med det formål å unngå isolasjon og skadevirkninger av denne. Lindahl-Jacobsen og Jessen-Winge (2017, s. 62) viser til forskning som tyder på at mennesker er født med et indre behov for å være aktive. Det er viktig at aktivitetene er tilpasset hver enkelt sine ressurser som energi og evne, og at aktiviteten oppleves som meningsfull (Håkansson et al., 2017, s. 115).

4. Drøfting

4.1 Hvorfor velger innsatte å isolere seg selv, og når er man de facto isolert uten vedtak?

Tidligere i oppgaven redegjorde jeg for forskjellene på helt og delvis utelukkelse. I straffegjennomføringsloven (2001) § 37 som omhandler selvisolasjon, fremgår det ikke i hvilke tilfeller fengsler skal velge helt eller delvis utelukkelse. Sivilombudsmannen (2019, s. 32) understreker at et uklart lovverk fører til at fengslene registrerer vedtak om utelukkelse ulikt. Min erfaring tilsier også at dette gjøres ulikt fra fengsel til fengsel. Har eksempler på at innsatte som overføres fra andre fengsler, uttaler selv at de har sittet utelukket etter eget ønske. I følge KOMPIS² og DocuLive³, er det ikke registrert noen vedtak på vedkommende. Et annet eksempel er ifølge innsatte at de har bedt om å være selvisolert, men har fått til svar

---

2 Kompis er kriminalomsorgens IT- system som behandler personopplysninger om innsatte.

3 DocuLive er et saksbehandlerværktøyet som brukes i kriminalomsorgen

at de selv styrer hvor mye de ønsker å delta på felles aktiviteter. Fengslet har derfor ikke ansett det som nødvendig å fatte vedtak om selvisolering. Utelukkelsen defineres etter hvilke tilbud om fellesskap den alminnelige dagsorden er i fengselet (Høidal, 2019, s.256). Derfor vil det være ulikt hvordan de ulike fengslene definerer sine utelukkelsesvedtak i forhold til hvilke aktiviteter som tilbys.

Rua og Smith (2019, s. 70) viser til Danmark hvor statistikken skiller mellom frivillig isolasjon med fellesskap, og uten mulighet til fellesskap med andre innsatte. Dette burde etter min mening også vært gjort i Norge. Alle innsatte skal ha tilbud om minimum 2 timer meningsfull menneskelig kontakt (Kriminalomsorgsdirektoratet, 2023a, s. 1). I følge Mandelaregel 44 (OSCE, 2018, s. 104) er innsatte definerte som isolert når de er mer enn 22 timer alene på cella uten meningsfull menneskelig kontakt. Det betyr at hvis fengslene kun tilbyr 2 timer meningsfull sosial kontakt, er de innsatte likevel å anse som isolerte. Derfor burde avviksregistreringen etter min mening blitt oppjustert til minimum 2,5 timer meningsfull menneskelig kontakt, slik at ambisjonsnivået ikke misforståes og innsatte ikke blir definert som de facto isolerte. Etter min erfaring så benytter flere fengsler avviksregistreringen som en rettesnor for mye meningsfull menneskelig kontakt som skal tilbys. I mitt fengsel er det flere innsatte som kun får 2 timer menneskelig kontakt, og samtidig er delvis utelukket. De er således definerte som de facto isolerte.

Sårbare grupper

Levekårene til de innsatte før soning er gjennomgående dårligere enn i sammenliknbare grupper av den øvrige befolkningen (Revol, 2015, s. 4). Innsatte har en overhyppighet når det gjelder forekomst av psykiske lidelser og rusmiddelproblemer (Kriminalomsorgsdirektoratet, 2022c, s. 32). Cramer (2014, s. 5) fant i sin undersøkelse at forekomster av psykiske lidelser blant innsatte i norske fengsler er betydelig høyere enn sammenliknet med normalbefolkningen. Kun 8 % av de innsatte hadde ingen tegn på psykisk lidelse (Cramer, 2014, s. 5). Sivilombudsmannen argumenterer for at mange innsatte velger å isolere seg fordi de har psykiske plager (Sivilombudsmannen, 2019, s. 56). I følge Friestad et al. (2020, s. 10) kan innsatte med utviklingshemming betegnes som en sårbar gruppe. Innsatte med psykiske plager eller psykiske utviklingshemming er særlig sårbare for å utvikle skader av isolasjon (Shalev, 2008, s. 30). Derfor må fengslene etter min mening være særlig oppmerksomme på disse gruppene når de ønsker å isolere seg selv.

Bukten et al. (2020, s. 2) viser til i sin undersøkelse at 35 prosent av innsatte oppga at de hadde brukt narkotika og/eller medikamenter som ikke var forskrevne under soning. Videre

påpeker Bukten et al. (2020, s.2) at cannabis var mest brukt under soning, etterfulgt av LAR-medisiner og ulike former for benzodiazepiner. Min erfaring er at flere innsatte som får udelt LAR-medisiner i fengsel, velger å isolere seg. Enkelte har informert meg om at de ikke ønsker press fra andre innsatte om å dele sin medisiner. Dette underbygges av Lundeberg og Mjåland (2021, s. 286), hvor de argumenterer for at Buprenorfin som er et LAR- legemiddel (legemiddelassistert rehabilitering) er et meget populært stoff i fengslene.

På fengselet hvor jeg jobber har vi til enhver tid innsatte som ønsker å isolere seg selv. De siste årene har jeg opplevd en økning i antall tilfeller som ikke ønsker å være i et fellesskap med andre. Både sivilombudsmannen (2019, s. 56) og Rua et al. (2019, s.70) argumenterer for at det er innsatte som er dømt for seksuallovbrudd, spesielt sedelighetsdømte, som velger å isolere seg på grunn av trakassering og voldshendelser. Hvis jeg sammenlikner det med de innsatte som er selvisolert i mitt fengsel, så er under halvparten av de dømt for seksuallovbrudd. Innsatte har ulikt domsgrunnlag, og har oppgitt ulik begrunnelse for hvorfor de ønsker å isolere seg. Noen har oppgitt at de ønsker å sone alene, mens andre har oppgitt at de ikke ønsker å dele sine medisiner med andre. I tillegg frykter noen innsatte for represalier fra andre kriminelle de har en konflikt med, og noen har mottatt trusler på bakgrunn av domsgrunnlaget som er seksuallovbrudd. Det betyr at innsatte som er dømt for seksuallovbrudd ikke er en homogen gruppe som isolerer seg i mitt fengsel.

Alle innsatte som meddeler at de ønsker selvisolering i mitt fengsel, blir satt på vedtak i medhold av straffegjennomføringsloven § 37, 9.ledd. Ingen av de innsatte er i utgangspunktet definert som helt utelukket, men har et begrenset tilbud om fellesskap med andre innsatte med lufting og annet sosialt samvær. De er derfor definert som delvis utelukket. De fleste innsatte velger å isolere seg selv i en direkte forlengelse av at de har vært utelukket på mottaksavdelingen i en kartleggingsfase. Mer om dette under punkt 4.3.

[Registrering av meningsfull menneskelig kontakt](#)

Som nevnt under punkt 3.1 tidligere i oppgaven, skal fengslene avviksregistrere tilfeller hvor innsatte ikke ønsker, eller ikke blitt gitt tilbud om mellommenneskelig kontakt. Denne registreringen blir i mitt fengsel registrert på mottaksavdelingen hvor innsatte sitter utelukket med vedtak. Derimot føres det ikke avvik på fellesskapsavdelingene i de tilfeller hvor innsatte takker nei til å delta på samtlige aktiviteter og fellesskap med andre innsatte. Disse innsatte faller inn under kategorien «takket nei til tilbud om minimum 2 timer meningsfull menneskelig kontakt i løpet av siste 24 timer». Min antakelse om at finnes mørketall på innsatte som er de facto isolerte uten vedtak understøttes av dette. Innsatte som takker nei til

tilbud om 2 timer meningsfull menneskelig kontakt er i mottaksavdelingen i mitt fengsel mange. I årsmeldingen til kriminalomsorgen for 2022, vises det ikke til tall for avviksregistreringen som gjøres i fengslene (Kriminalomsorgsdirektoratet, 2022c). Derimot i årsrapporten for 2021 vises det til 37 avvik i de tilfeller hvor innsatte har takket nei til minimum 2 timer meningsfull menneskelig kontakt (Kriminalomsorgsdirektoratet, 2021b, s. 46). Sammenlikner jeg det med mitt fengsel i samme periode i 2021, så viser tallene for samme gruppe hele 887 avvik. Dette understøtter påstanden om at også her finnes mørketall for registreringen. Sammenlikner jeg disse avvikene hvor innsatte har takket nei til minimum 2 timer meningsfull menneskelig kontakt hittil i 2022, ser jeg at det nesten er en dobling av antall tilfeller i forhold til 2021.

Avviksregistreringen som vist til over, viser at mange innsatte velger å takke nei til å være sammen med både innsatte og ansatte. Hvis vi ser på dagsmålingen som ble utført 22.10.23, så viser den at det kun var en innsatt i mitt fengsel som ikke fikk tilbud om mindre enn 2 timer fellesskap med andre innsatte. Dette viser at dagsmålingene ikke gir et dekkende bilde av isolasjon og utelukkelse i norske fengsler (Sivilombudsmannen, 2019, s. 34).

Dagsmålingene viser kun hvilket tilbud om fellesskap som blir gitt, ikke hvor mange som faktisk har deltatt i sosial interaksjon med andre innsatte. Min erfaring er at det ikke rettes nok oppmerksomhet mot de innsatte som ikke ønsker å delta på noen aktiviteter. Det at innsatte ikke deltar i sosial interaksjon med andre, kan være et alarmerende tegn på at noe er galt, og kan føre til langvarig selvvalgt isolasjon.

Som følge av statlig avbyråkratiserings- og effektiviseringsreform, har kriminalomsorgen fått mindre bevilgninger de seneste årene (Grønning, 2019, s. 59). Sivilombudsmannen (2019, s. 39) viser til at den europeiske menneskerettighetsdomstolen har understreket at medlemstatene må organisere sine fengselssystemer på en måte som sikrer de innsattes verdighet, uavhengig av økonomiske eller praktiske utfordringer. Det betyr at kriminalomsorgen ikke kan benytte varige begrensninger og utelukkelse fra fellesskapet av økonomiske og ressursmessige årsaker. Til tross for dette peker Sivilombudsmannen (2019, s. 39) på at dagsmålingene som gjøres i fengsler tyder på at isolasjon som skyldes økonomiske eller praktiske utfordringer er den mest utbredte formen for isolasjon. Likevel argumenterer Justis- og beredskapsdepartementet (2023, s. 46) i sitt høringsnotat for at de ikke ønsker å lovfeste en minimumstid på 8 timer utenfor cellen nettopp på bakgrunn av økonomiske og administrative årsaker. Departementet (2023, s. 46) ønsker således ikke å sette en standard utlåsningstid som en rettighet, men gir uttrykk for at dette er et mål kriminalomsorgen skal

arbeide mot. Sivilombudsmannen (2019, s. 39) understreker at det er problematisk at det ikke er et tydelig krav om hvor mye fellesskap innsatte skal ha rett på.

4.2 Hvordan kan selvvalgt isolasjon utfordre normalitetsprinsippet?

På oppdrag fra Kriminalomsorgen har senter for omsorgsforskning øst fremskaffet kunnskap om helse- og omsorgsbehovet til innsatte i fengsel (Magnussen & Tingvold, 2021, s. 90). Studien viser blant annet til at bygningsmasse med mange trapper og hindringer i fengslene, tyder på at innsatte med fysiske og psykiske helseutfordringer har innskrenkede muligheter til å delta i aktiviteter. Likestillings- og diskrimineringsombudet (u.å., s. 13) har uttrykt bekymring over at innsatte med nedsatt fysisk funksjonsevne soner under forhold som innebærer faktisk isolasjon på grunn av fysiske barrierer. En isolert tilværelse uten muligheter for arbeidstrening, kan derfor forhindre at innsatte vender tilbake til en normal arbeidshverdag. Revold (2015, s. 24) viser til at yrkesdeltakelse for personer som havner i fengsel er betydelig lavere enn den øvrige befolkningen. Derfor oppleves det ikke nødvendigvis for alle som en normalitet å skulle ha en full dags jobb, eller i det hele tatt å være i jobb. Mange domfelt anses som unormale ut i fra det medisinske normalitetsprinsippet (Volland, 2016, s. 449). Volland, 2016, s. 449) argumenterer for at mange innsatte har psykiske problemer, utfordringer med rusmidler og har betydelig dårligere levekår enn befolkningen for øvrig. Noe som betyr at det er vanskelig å delta i normale hverdagslige gjøremål. Det er langt fra alle som har et adekvat aktivitetstilbud i fengsel (Gröning 2019, s. 65). Min erfaring er at noen innsatte ikke klarer, eller ønsker å være i ordinær jobb. Selvisolasjon uten at det stilles forventninger om deltakelse i arbeid, eller annen aktivitet kan derfor bli et alternativ. Kravet til at alle innsatte har aktivitetsplikt (Straffegjennomføringsloven, 2001, §3), kan derfor i ytterste konsekvens fremprovosere et ufrivillig valg om å isolere seg.

Så lenge den ordinære dagsordenen på avdelingen tilsier at det er aktiviteter på dagtid, skal det fattes vedtak om delvis utelukkelse for både de som ikke ønsker, og de som ikke har mulighet til å delta i aktiviteter (straffegjennomføringsloven (2001) § 37). Min erfaringen er at dette ikke gjøres, men at de innsatte føres på sysselsettingskode «uten tilbud». Dette betyr at innsatte som ikke har et reelt tilbud, er ufrivillig isolert. Gröning (2019, s. 65) understreker at innsatte med store utfordringer deltar som regel ikke i felles aktiviteter. Videre argumenterer Gröning (2019, s. 65) med at alternativet da blir at de sitter på cella store deler av dagen.

Ser vi på de sårbare gruppene som er nevnt under punkt 3.1, er det ulike årsaker til at innsatte med fysiske og psykiske utfordringer ikke har forutsetninger for å kunne delta i en ordinær arbeidshverdag. Flere fengsler har ikke bygningssmasse som er tilrettelagt for funksjonshemmede (Meld. St. 39 (2020-2021), s. 38). Mange innsatte har psykiske lidelser (Crämer, 2014), som også gjør at de ikke har forutsetninger for å kunne delta i et ordinært aktivitetstilbud. I tillegg har vi en innsattpopulasjon som stadig blir eldre, og som i flere tilfeller ikke har fysiske forutsetninger til å delta i ordinære aktivitetstilbud. Disse gruppene blir da ufrivillig isolert på egen celle, hvis det ikke tilrettelegges for alternative aktivitetstilbud. I følge Kriminalomsorgsdirektoratet (2019b, s. 2) bør alle innsatte som er utelukket fra fellesskap med andre innsatte, tilbys aktiviteter i mindre grupper.

Mange fellesskapsavdelinger i norske fengsler med høyt sikkerhetsnivå, har boenheter med plass til 10-15 innsatte. Engbo (2019, s. 223) påpeker at fellesskapet i et fengsel, er et unaturlig fellesskap. Videre argumenter Engbo (2019, s. 223) for at behovet for å inngå relasjoner med andre mennesker varierer fra menneske til menneske. Fellesskap med andre innsatte er ikke nødvendigvis en normalitet for alle. Noen kan oppleve en mer meningsfull og normal tilværelse ved å være alene, fremfor et fremmedgjort og påtvunget fellesskap med andre (Engbo, 2019, s. 224). Erfaring fra mitt fengsel tilsier at mindre boenheter er populære for både innsatte og ansatte. Opplevelsen av trygghet og et roligere innemiljø fremheves som viktige faktorer for at innsatte deltar i hverdagslige normale aktiviteter. Opplevelsen av trygghet, kan igjen føre til at innsatte ikke velger å isolere seg.

Engo (2019, s. 223) argumenterer for at det ofte ikke finnes noen mellomting av de totale fellesskapet, eller ingen fellesskap. I motsetning til Engbo (2019) så er min erfaring at innsatte som er selvisolert, nettopp kan få denne mellomtingen av fellesskap. Siden alle innsatte som er selvisolert i mitt fengsel får tilbud om fellesskap med andre innsatte, kan de oppleve å ha mer autonomi ved at de kan velge å være alene, og samtidig få et tilbud om å delta i et begrenset fellesskap sammen med andre innsatte. Fellesskap med andre er hovedregelen i et fengsel (Høidal, 2019, s. 255). Derfor bør alle fengsler tilrettelegge for et begrenset fellesskap selv om de innsatte er selvisolerte. Uavhengig av om innsatte er delvis, eller helt utelukket, skal kriminalomsorgen tilby minimum 2 timer meningsfull menneskelig kontakt (Kriminalomsorgsdirektoratet, 2023a, s. 1). Smith (2006, s. 505) argumenterer for at det er flere aktører som kan bidra til at innsatte opplever at den sosiale kontakten blir meningsfull. I følge Smith (2006, s. 505) kan dette gjøres med at innsatte er sammen andre innsatte, tillate mer besøk, samtaler med helsepersonell og samtaler med frivillige organisasjoner. Shalev

(2009, s. 189) argumenterer for at sosiale læringsteorier, fremhever at sosiale kontakt med andre er viktig for individets selvfølelse som formes gjennom sosial interaksjon med andre. I mitt fengsel har vi gode erfaringer med at visitortjenesten fra Røde Kors og Kirkens Bymisjon ukentlig har samtaler med innsatte. Dette tilbudet gjelder for alle innsatte under forutsetning av at det er sikkerhetsmessig forsvarlig å gjennomføre besøket.

Store utfordringer hos innsatte, for eksempel psykiske problemer, gjør det vanskeligere for de ansatte å realisere kriminalforebyggende arbeid (Grønning, 2019, s. 62). Selvvalg isolasjon kan utfordre normalitetsprinsippet ved at de innsatte ikke får trent på hverdagslige aktiviteter, og fratas mulighet til å mestre dagliglivet ute i samfunnet. Dette kan igjen føre til at innsatte minsker sjansen til å leve et liv uten kriminalitet. Innsatte får da institusjonskompetanse og ikke livskompetanse (Hammerlin (2010, s. 21).

4.3 Hvordan kan fengselsbetjenter forebygge selvvalgt isolasjon?

Slik jeg ser det, er det to ulike faser i straffegjennomføringsløpet hvor det forebyggende arbeidet må gjøres. I den første fasen som er innkomstfasen handler det om å motivere de innsatte til å delta i et fellesskap med andre innsatte. Senere i soningsløpet handler det om å legge forholdene til rette for at innsatte fortsetter å være en del av fellesskapet. Tidligere i oppgaven viste jeg til at det er mange som er selvisolerte i fengselet hvor jeg jobber. De fleste av disse innsatte har aldri vært ute på en fellesskapsavdeling før de valgte å isolerer seg selv. Om dette skyldes påvirkning fra andre, eller en reel opplevelse av utrygghet, er noe usikkert. Antar det er en blanding av begge deler.

Innkomstfasen

Vi går tilbake til innkomstfasen hvor vi møter Lars. Lars er et fiktivt eksempel, men gjenspeiler likevel hvordan soningsløpet til flere innsatte som er domfelt for det samme som han opplever det. Lars skal sone en lengre dom for alvorlig kriminalitet. Lars har aldri vært i fengsel før. Alle innsatte som møter til soning på dom, eller satt inn i varetekt blir plassert i mottaksavdelingen i fengselet hvor jeg jobber. I tillegg til å være en mottaksavdeling, blir også denne avdelingen benyttet for de innsatte som sitter isolert fra retten, eller innsatte som er besluttet utelukket av kriminalomsorgen. På mottaksavdelingen hvor Lars er plassert, sitter halvparten av de innsatte isolert etter eget ønske. Første natten sover Lars dårlig. Han hører frustrerte innsatte som roper og slår i veggene med harde gjenstander. Lars tenker: «er det slik det er å sitte i fengsel ?». Lars får tilbud om et begrenset fellesskap med andre innsatte på mottaksavdelingen. Flere av de andre innsatte han er sammen med har vært i fengselet lenge.

Han blir oppfordret av de andre innsatte til å ikke flytte ut på fellesskap, men heller å søke om selvisolering. Flere av de andre innsatte Lars er sammen med opplever fellesskapsavdelingene som utrygge. Dagene på mottaksavdelingen blir lange. Lars har kun tilbud om 2 timer sosial menneskelig kontakt med andre innsatte.

Innsatte som velger å isolerer seg selv, blir ofte plassert på mottaksavdelinger, eller såkalte restriktiv avdeling hvor andre innsatte sitter isolerte (Sivilombudsmannen, 2019, s. 42). Dette i seg selv kan etter min erfaring være problematisk. Ressursene på slike avdelinger prioriteres til å håndtere krevende innsatte, og innsatte med særskilte behov. Oppmerksomheten blir derfor av egen erfaring rettet mot de som «roper høyest». Etter min erfaring så fremstår ofte innsatte som velger å isolere seg som anonyme, og kan derfor bli glemt i en ellers hektisk hverdag. Mange innsatte har sitt første møte med et fengsel. Plassering på en mottaksavdeling hvor det kan være mye uro, kan skape en redsel som fører til at innsatte velger å isolerer seg. Etter min mening bør fengslene se på alternative løsninger istedenfor å kombinere mottaksavdeling med en restriktiv avdeling. De færreste innsatte i en innkomstfase har en atferd som tilsier at det er nødvendig å holde vedkommende utelukket fra andre innsatte.

Høidal (2019, s. 257) argumenterer for at det er uheldig at fengsler er bygd med egne mottaksavdelinger som ikke er tilrettelagt for fellesskap med andre innsatte. Dette fører ifølge Høidal (2019, s. 256) til mye unødvendig isolasjon. Høidal (2019, s. 265) peker videre på at begrensede aktivitetstilbud på mottaksavdelinger kan være i strid med straffegjennomføringsloven §17 om fellesskap. Sivilombudsmannen (2019, s. 39) understreker også at det er uheldig at mottaksavdelinger blir benyttet som fellesskapsavdelinger når innsatte sitter mer enn 22 timer på cella uten at det fattes vedtak. Det at innsatte blir tvunget inn i en isolert tilværelse på en mottaksavdeling, kan føre til at de velger å forbli selvisolert. Etter min mening må derfor kartleggingsfasen i en innkomstfase i fengsel gjennomføres på en effektiv måte, slik at innsatte raskest mulig kan flytte ut på en fellesskapsavdeling. En kartleggingsfase kan med fordel i mange tilfeller utføres på en ordinær fellesskapsavdeling slik at unødvendig isolasjon unngås. En forutsetning for at innsatte kan flytte ut på en fellesskapsavdeling er at det er ledig cellekapasitet. Sivilombudsmannen (2019, s. 42) argumenterer for at høy kapasitetsutnyttelse fører til at innsatte blir sittende isolert fordi det oppstår «kø» i mottaksavdelingen som venter på ledig plass på en fellesskapsavdeling. I mitt fengsel opplever vi at innsatte kan bli sittende i flere uker på mottaksavdelingen i påvente av ledig plass på en fellesskapsavdeling. Dette understøttes av Sivilombudsmannen (2019, s. 62) som også har erfart dette under flere av sine

besøk. Siden mange av de innsatte i mitt fengsel velger å søke om selvisolering på mottaksavdelingen, kan det være et resultat av det Shalev (2008, s. 18) argumenterer for, at pålagt isolasjon kan føre til et ønske om ytterligere isolasjon.

Videre i soningsforløpet

Lars flytter etterhvert ut på en fellesskapsavdeling. Han blir oppfordret av de ansatte til å lage en dekkhistorie for hva han soner dom for. Opplevelsen blir overveldende. Han må nå bo tett sammen med mange andre innsatte. Fangemiljøene etablerer egen «miniatyrsamfunn basert på miljøets fordommer mot bestemte avvik (Guldbransen, 2020, s. 49). Derfor kan det være vanskelig å være ny i en allerede etablert fellesskapskultur. Maktbalansen mellom innsatte må derfor nøytraliseres ved at ansatte er tilstede i fellesskapet med aktivt miljøarbeid og atferdskorrigerende samtaler. Sårbare innsatte må ha en opplevelse av at fellesskapet er en trygg arena å delta i. Innsatte som representere en trussel mot innsatte som tilhører de sårbare gruppene må de ansatte følge nøye med på, og om nødvendig flytte disse til andre avdelinger/fengsler. I retningslinjene til straffegjennomføringsloven (2001, § 37) fremgår det at *«dersom innsatte frykter fellesskapet og det samtidig finnes holdepunkter for slik frykt, bør det vurderes flytting av innsatte som er opphav til frykten [...]»*. Dette gir et sterkt signal til de øvrige innsatte om at fellesskapet er til for alle, uavhengig av domsgrunnlag, psykiske eller fysiske utfordringer. Alternativet er at innsatte som føler frykt i mange tilfeller velger å isolerer seg selv. Som Rua et al. (2019, s. 70) påpeker er det da en uheldig konstruksjon å kalle det frivillig isolasjon, når det fremstår for den innsatte som tvingende nødvendig. Har erfaring med at innsatte som føler seg truet av andre innsatte, i mange tilfeller har en høy terskel for å meddele dette til de ansatte i fengselet. Årsaken til dette er at tysting i fengselet ikke er akseptabelt innad i fangemiljøet (Ugelvik 2011, s. 284). Dette underbygges også av Hanoa (2008, s. 60) som påpeker at tystere er en utsatt gruppe i forhold til trusler, vold og sosial utstøting.

Innsatte som opplever frykt kan derfor velge en tilbaketrukket tilværelse ved å ikke delta på noen felles aktiviteter. Hvis det da ikke settes inn andre kompenserende tiltak med mellommenneskelig kontakt, er de å anse som de facto isolerte. Opprettelse av egen boenheter for de som ønsker er tilbaketrukket tilværelse kan være en løsning. Valgmulighetene for å ha sosial interaksjon med andre innsatte er da tilstede, og likevel kunne ha de samme rettighetene om å sone deler av tiden alene. Fra eget fengsel har vi positive erfaringer med en slik løsning, men dette krever ekstra ressurser. Boenheten bør da ha sin egen dagsorden som er atskilt fra de andre avdelingene, noe som medfører behov for ekstra bemanning. I tillegg er det

nødvendig at beleggssituasjonen tillater at det kan være ledige celler i boenheten, slik at boenheten kun benyttes av de som er selvisolerte.

Etter min erfaring så vil atferd som forringer et fellesskap ofte kunne føre til at vedkommende blir utelukket med vedtak fra de andre innsatte. Ufrivillig isolasjon, kan føre til at innsatte har vanskeligheter med å reintegrere seg i fellesskapet (Rua, et al., (2019, s.70). Det betyr at utelukkelse fra fellesskapet som er bestemt av kriminalomsorgen, kan føre til at innsatte velger å forlenge utelukkelsen ved å isolere seg selv. Har selv erfart at selvvalgt isolasjon har blitt et etterfølgende valg av at innsatte allerede har vært utelukket fra fellesskapet. Derfor bør fengselet se på alternative tiltak fremfor utelukkelse fra fellesskapet i de tilfeller hvor dette er mulig. Kriminalomsorgsdirektoratet (2023b, s. 7) påpeker i sitt hørings svar om endring av straffegjennomføringsloven, at det bør inntas i § 37 at innsatte får mulighet til brukermedvirkning i beslutningen om utelukkelse i de tilfeller hvor dette er mulig. Det betyr at innsatte kan gis en mulighet til å påvirke situasjonen, slik at isolasjon kan forhindres.

Nortvedt et al. (2012, s. 16) definerer at kunnskapsbasert praksis er å bruke kunnskap fra forskning, erfaring og brukere i den konteksten man er i. Fengselsbetjentene, og ledere, må derfor tilegne seg kunnskap om hvilke skadevirkningene isolasjon kan føre til, og ha tett dialog med helsetjenesten når bekymringer melder seg. Innsatte som ønsker å isolere seg, må informeres om de fysiske og psykiske konsekvensene før de velger dette som et alternativ. Skandinavisk isolasjonsnettverk har utarbeidet brosjyrer om hvordan isolasjon påvirker mennesker. Dette må være tilgjengelig for både ansatte, pårørende og innsatte. Hvordan kunnskap påvirker oss, belyses i Friestad et al., (2023, s. 1281) sin studie om hvordan fengselsaspirantene endret sitt syn på seksuallovbruddsdømte i løpet av studietiden. Studien viser at fengselsaspirantene modererte sitt syn på hvordan seksuallovbruddsdømte skal dømmes og behandles i tråd med at det er frihetsberøvelsen som er selve straffen (Friestad et al., (2023, s. 1281).

Norsk kriminalomsorg har tradisjonelt lagt stor vekt på såkalt dynamisk sikkert (Gröning, 2019, s. 63). Relasjonell sikkerhet er for meg et bedre begrep enn dynamisk sikkerhet. Det betyr at gode relasjoner mellom ansatte og innsatte kan bidra til et proaktivt sikkerhetsarbeid. Gode relasjoner mellom innsatte og ansatte er en viktig faktor for at innsatte opplever fellesskapet som en trygg arena. I motsatt fall kan det føre til at innsatte velger å isolere seg. For å oppnå god relasjoner til innsatte, må ansatte være tilstede og delta aktivt i fellesskapet. Dette understøttes av Gulbrandsen (2020, s. 33) hvor hun i sin studie viser til at innsatte velger å isolere seg fordi de opplever utrygge soningsforhold. Forskriften til

straffegjennomføringsloven (2001) peker på at fellesskapet i fengsel med høyt sikkerhetsnivå skal være under stadig tilsyn og kontroll ved at minst én tilsatt er til stede sammen med de innsatte. Definisjonen av tilsyn og tilstedeværelse i fellesskapet for ansatte, har jeg kjennskap til at oppfattes ulikt fra fengsel til fengsel. I noen fengsler er ansatte alltid tilstede i fellesskapet, samtidig som i andre fengsler observeres de innsatte fra vaktboksen til de ansatte.

Tidligere i oppgaven har jeg vist til at flere innsatte ikke tør i delta i fellesskapet fordi de føler seg utrygge. Lite tilstedeværelse av ansatte i et fengselsmiljø kan gjøre sårbare innsatte ekstra utrygge, og bidra til selvisolasjon (Sivilombudsmannen, 2019, s. 44). Derfor bør fellesskapet etter min mening være underlagt konstant tilsyn og tilstedeværelse av ansatte slik at sårbare innsatte føler seg trygge. Mange av voldshendelsene som har skjedd mellom innsatte i mitt fengsel har oppstått når ansatte ikke har vært tilstede i fellesskapet. Shalev (2009, s. 102) understøtter dette når hun viser til at små fengselsavdelinger med tilstedeværende ansatte, fører til mindre vold og trygge omgivelser for innsatte. Å bo tett sammen med andre mennesker som man ellers ikke ville vært sammen med, fremheves av flere som en årsak til konflikter og vold mellom innsatte (Hanoa, 2008, s. 29). Kriminalomsorgen gir uttrykk for at det er et tøffere miljø i fengsel, hvor det er flere innsatte som gjennomfører dommer for grovere forbrytelser (Meld. St. 39 (2020-2021), s. 39). Dette kan ha en medvirkende årsak til at flere innsatte velger å isolere seg. Gröning (2019, s.66) understreker at det er urovekkende hvis fangepopulasjonen endrer seg, og ressursene i kriminalomsorgen samtidig fører til at innholdet i straffegjennomføringen i større grad skal handle om statisk sikkerhet.

Lars er ikke lenge på en felleskapsavdeling før han får trusler fra andre innsatte. De har nå funnet ut at han soner dom for seksuallovbrudd. Andre innsatte kartlegger nye fanger, og krever konkrete bevis som underbygger historien om hva de soner for (Gulbrandsen, 2020, s. 25). Lars blir engstelig, og søker om selvisolering. Lars får innvilget søknaden, og havner tilbake på mottaksavdelingen i en isolert tilværelse. Han får nå kun 2 timer mellommenneskelig kontakt med andre. Likevel overveier han opplevelsen av trygghet opp mot skadevirkningene isolasjon kan føre til. Shalev (2009, s. 201) påpeker at isolasjon kan føre til at innsatte velger å distansere seg sosialt også etter løslatelse. Derfor må fengslene sin oppmerksomhet rettes mot de som er selvisolerte i tilbakeføringsarbeidet. Min erfaring er at flere innsatte ønsker å isolere seg i den siste tiden før løslatelse. Flere begrunner det med at de ønsker rolige dager den sist delen av soningsforløpet. Etter min mening bør ingen løslates direkte fra en isolert tilværelse. Siden dette er en rettighet de innsatte kan velge i medhold av

straffegjennomføringsloven (2001) § 37, 9. ledd, er likevel opp til den innsatte å ta dette valget. Kriminalomsorgen sin oppgave blir da å demme opp for mulige skadevirkninger med å tilby meningsfull samhandling med innsatte, ansatte og andre samarbeidspartnere.

Nye tiltak som kan påvirke selvalgt isolasjon

Kriminalomsorgsdirektoratet (2021b, s. 49) jobber med en utredning om overvåking med teknisk utstyr kan erstatte fysisk kontroll av fellesskapet (Kriminalomsorgsdirektoratet, 2021, s. 49). Som jeg i avsnittet over har argumentert for, så er opplevelsen av trygghet en viktig faktor for at innsatte velger å være i fellesskap med andre. Min antakelse er at flere innsatte velger å isolere seg selv, hvis kameraer erstatter fengselsbetjentene sin tilstedeværelse.

Gulbrandsen (2020, s. 49) understøtter dette når hun understreker at flere innsatte velger å isolere seg på grunn av at fengslene mangler kontroll over fellesskapsavdelingene. Mindre tilstedeværelse av ansatte vil etter min mening føre til enda mindre kontroll, noe som igjen kan føre til at flere innsatte velger å isolerer seg. Hvis statisk sikkerhet skal erstatte dynamisk sikkerhet, vil den relasjonelle tryggheten for innsatte og ansatte settes på prøve.

Kriminalomsorgsdirektoratet (2021b, 49) argumenterer for at tiltaket vil kunne frigi bemanningsressurser som skal kunne følge opp isolerte innsatte. Oppfølging av innsatte en til en, er i seg selv meget ressurskrevende. Hvis enda flere innsatte velger å isolere seg selv, kan tiltaket etter min mening være mot sin hensikt. På den annen side vil det kunne føre til at flere innsatte kan ha fellesskap med hverandre uten at det krever ressurser fra ansatte. Gode risikovurderinger av gruppesammensettingene er da etter min mening en viktig forutsetning.

Justis- og beredskapsdepartementet (2023, s. 68) foreslår i sitt høringsnotat om ny straffegjennomføringslov at innsatte som ønsker å isolerer seg selv ikke lenger skal ha vedtak, men skal kun registreres av fengslene. Dette fordrer at fengslene etablerer gode rutiner på oppfølging av innsatte som tilhører denne gruppen. Hvis ikke, kan de bli en glemt isolert gruppe i fengselet. Særlig bekymringsverdig er dette når vi ser at utelukkelse etter eget ønske er den formen for isolasjon som varer lengst (Rua & Smith, 2019, s. 71).

5. Konklusjon

Det finnes få studier som omhandler innsatte som velger å isolerer seg selv. Funnene i oppgaven peker på at det særlig er innsatte som er dømt for seksuallovbrudd, innsatte med psykiske lidelser, innsatte som er stemplet som tystere og innsatte som benytter LAR-medisiner som velger å isolere seg. Mange innsatte velger å isolere seg fordi de opplever å

være utrygge i fellesskapsavdelingene. Tilstedeværelse av ansatte i fellesskapet er derfor en avgjørende faktor for at innsatte kan oppleve et trygt soningsklima. Overnevnte sårbare grupper velger også i flere tilfeller å distansere seg fra fellesskapet uten at det er fattet vedtak om utelukkelse. De har i flere tilfeller ikke tilbud om 2 timer meningsfull menneskelig kontakt, og er da de facto isolerte.

Kriminalomsorgen har ansvar å forebygge isolasjonsskader, og legge til rette for aktivisering av sårbare grupper. Selvvalgt isolasjon kan utfordre normalitetsprisnippet ved at de innsatte ikke får trent på hverdagslige aktiviteter, og fratas mulighet til å mestre dagliglivet ute i samfunnet. Opprettelse av egne boenheter for innsatte som er selvisolerte, kan bidra til at innsatte deltar i et mindre fellesskap under trygge omgivelser.

Forebygging av selvvalgt isolasjon er en pågående prosess gjennom hele soningsforløpet. Fengselsbetjentene må ha oppdatert kunnskap om hvilke skadevirkninger isolasjon fører til, og jobbe proaktivt opp mot sårbare grupper. Samtidig må det være en forståelse av at enkelte innsatte opplever det mer meningsfullt og normalt å være alene, fremfor et fremmedgjort og påtvunget fellesskap. Fengselsbetjentene sin oppgave blir da å demme opp for mulige skadevirkninger med å tilby de innsatte sosial meningsfull samhandling.

6. Litteraturliste

- Blagden, N., Winder, B. & Hames, C. (2016). "They treat us like human beings"- Experiencing a therapeutic sex offenders prison: Impact on prisoners and staff and implications for treatment. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 60(4), 371-396. <https://doi.org/10.1177%2F0306624X14553227>
- Bukten, A., Stavseth, M. R., Skurtveit, S., Kunøe, N., Lobmaier, P. P., Lund, I. O., & Clausen, T. (2016). Rusmiddelbruk og helsesituasjon blant innsatte i norske fengsel. Resultater fra The Norwegian offender mental health and addiction study (NorMA). https://fhi.brage.unit.no/fhi-xmlui/bitstream/handle/11250/2407155/Bukten_2016_Rus.pdf?sequence=3
- Brottveit, G. (Red.). (2018). *Vitenskapsteori og kvalitative forskningsmetoder: Om å arbeide forskningsrelatert*. Gyldendal akademisk. (s. 16-31, 62-73)
- Cramer, V. (2014). *Forekomst av psykiske lidelser hos domfelte norske fengsler*. Oslo universitetssykehus. Kompetansesenter for sikkerhets-, fengsels- og rettsspsykiatri Helseregion Sør-Øst. <file:///C:/Users/Bruker/Downloads/Endelig+rapport+psykiske+lidelser.pdf>
- Dalland, O. (2020). *Metode og oppgaveskriving* (7. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk
- Engbo, H. J. (2019). Normalisering og isolation. I Rua. M. & P. S. Smith (Red.), *Isolasjon. Et fengsel i fengselet* (s. 211-249). Cappelen Damm Akademisk.
- European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. (2011). *Solitary confinement of prisoners: Extract from the 21st General Report of the CPT, published in 2011* <https://rm.coe.int/16806cccc6>
- Essex Paper 3, Initial Guidance on the interpretation and implementation of the UN Nelson Mandela Rules, 7.– 8. april 2016, <https://www.penalreform.org/resource/guidance-on-implementation-the-nelson-mandela-rules/>
- Fekjær, S. B. (2015). *Hvordan forstå statistikk: Politi og kriminalitet*. Gyldendal akademisk (s. 26-79)
- Friestad, C., Johnsen, B., Storvik, B. L., & Søndena, E. (2020). Innsatte med utviklingshemming – en deskriptiv undersøkelse av ulike etaters arbeid med identifikasjon og tilrettelegging. <https://krus.brage.unit.no/krus-xmlui/handle/11250/2657071>
- Friestad, C., Mjåland, K., & Pape, H. (2023). *Prison officer students' perceptions of persons convicted of sexual crimes*. *European journal of criminology*, 20(4), 1269-1284. <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/14773708211038538>
- Gröning, L. (2019). Juridiske perspektiv på endringer i fengselspopulasjonen. I K. G. Westrheim & H. M. K. Eide (Red.), *Kunnskapsbasert straffegjennomføring i Kriminalomsorgen i Norge* (s. 53-69). Fagbokforlaget.
- Gulbrandsen, M. (2020) *Friheten til å velge: En kvantitativ studie om selvvlagt isolasjon I norske fengsler* [masteroppgave]. Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet. <https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/bitstream/handle/11250/2755483/Gulbrandsen.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Hammerlin, Y. (2010). *Å bryte livet i fengsel*. *Suicidologi*, 15(2).

file:///C:/Users/Bruker/Downloads/emilieg,+Hammerlin_fengsel.pdf

Haney, C. (2018). Restricting the Use of Solitary Confinement. *Annual Review of Criminology*, 1, 25. (s. 285-310).

https://www.researchgate.net/profile/Craig_Haney2/publication/320845455_Restricting_the_Use_of_Solitary_Confinement/links/5b61f65a458515c4b2591804/Restricting-the-Use-of-Solitary-Confinement.pdf

Hanoa, K. (2008) *Vold og trusler mellom innsatte: En intervjuundersøkelse*.

Kriminalomsorgens utdanningssenter KRUS. <https://krus.brage.unit.no/krus-xmlui/bitstream/handle/11250/160578/Vold%20og%20trusler%20mellom%20innsatte.pdf?sequence=1>

Høidal, A. (2019): Retten til fellesskap vil forebygge isolasjon. I Rua. M. & P. S. Smith (Red.), *Isolasjon. Et fengsel i fengselet*. Cappelen Damm Akademisk. (s. 251-270).

Håkansson, C., Morville, A.-L., & Wagner, P. (2017). Aktivitetsbalance. I H. K. Kristensen, A. S. Schou, & J. L. Mærsk (Red.), *Nordisk aktivitetsvidenskap* (s. 111-127). Munksgaard.

Høidal, A. (2019): Retten til fellesskap vil forebygge isolasjon. I Rua. M. & P. S. Smith (Red.), *Isolasjon. Et fengsel i fengselet*. Cappelen Damm Akademisk. (s. 251-270).

Justis- og beredskapsdepartementet. (2022). *Tildelingsbrev 2023: Kriminalomsorgen*. Justis- og beredskapsdepartementet

<https://www.regjeringen.no/contentassets/b04b5cf8bb32490c990a82fd90fa05a0/tildelingsbrev-2023-2209232-002.pdf>.

Justis- og beredskapsdepartementet. (2023). *Høringsnotat: Forslag til endringer i straffegjennomføringsloven og helse- og omsorgstjenesteloven (fellesskap, utelukkelse og tvangsmidler i fengsel)*. Justis- og beredskapsdepartementet.

<https://www.regjeringen.no/contentassets/5b4b9a24115549068a03f2b737b244d1/forslag-til-endringer-i-straffegjennomforingsloven-og-helse-og-omsorgstjenesteloven-fellesskap-utelukkelse-og-tvangsmidler-i-fengsel.pdf>

Kriminalomsorgsdirektoratet. (2019a). *Presiseringer til problemstillinger reist i regelverksforum 2018* (KDI 3/2019) [Rundskriv].

<https://img3.custompublish.com/getfile.php/4498254.823.twbbp7177jkbmk/Rundskriv+om+presiseringer+til+problemstillinger+reist+i+Regelverksforum+2018++signert.pdf?return=www.kriminalomsorgen.no>

Kriminalomsorgsdirektoratet. (2019b). *Aktivisering og registrering av aktivitet* (KDI 6/2019) [Rundskriv]. <https://img3.custompublish.com/getfile.php/4612654.823.jpbnub7tujanwq/KDI-rundskriv+6-2019.pdf?return=www.kriminalomsorgen.no>

Kriminalomsorgsdirektoratet (2020). *Eldre innsatte i norske fengsler: Situasjon, analyse, utfordringer og løsninger*. Kriminalomsorgsdirektoratet. <https://krus.brage.unit.no/krus-xmlui/handle/11250/2722298>

Kriminalomsorgsdirektoratet. (2021a). *Virksomhetsstrategi for kriminalomsorgen: 2021-2026*. Kriminalomsorgsdirektoratet.

https://img3.custompublish.com/getfile.php/4862428.823.zqkqmmtukkkwla/KDI_strategibrosjyre+2021-2026_FERDIG.pdf?return=www.kriminalomsorgen.no

Kriminalomsorgsdirektoratet. (2021b). *Årsrapport 2021*. Kriminalomsorgsdirektoratet.

<https://img3.custompublish.com/getfile.php/5011968.823.ljwkp7uzmtwqgb/Kriminalomsorgen+%C3%A5rsrapport+2021+m.+vedlegg.pdf?return=www.kriminalomsorgen.no>

Kriminalomsorgsdirektoratet. (2022a). *Fagstrategi om personer sømt for seksuallovbrudd: 2022- 2026*. Kriminalomsorgsdirektoratet.

<https://img3.custompublish.com/getfile.php/5010747.823.twbqspzwmiajzs/Kriminalomsorgen+Strategi+seksuallovbrudd+2022.pdf?return=www.kriminalomsorgen.no>

Kriminalomsorgsdirektoratet. (2022b). *Langtidsplan: Prioriterte utviklingsområder for 2022-2026*. Kriminalomsorgsdirektoratet

[http://8011ws1.kriminalomsorg.no/Global/KDI/Bilder%20til%20nyhetsartikler%202023/Strategier/Kriminalomsorgens%20langtidsplan%202022%20-%202026%20\(26.1.23\).pdf](http://8011ws1.kriminalomsorg.no/Global/KDI/Bilder%20til%20nyhetsartikler%202023/Strategier/Kriminalomsorgens%20langtidsplan%202022%20-%202026%20(26.1.23).pdf)

Kriminalomsorgsdirektoratet. (2022c). *Årsrapport 2022*. Kriminalomsorgsdirektoratet.

<https://img3.custompublish.com/getfile.php/5181741.823.wlqstlizblbwa/Kriminalomsorgens+%C3%A5rsrapport+2022+m.+vedlegg.pdf?return=www.kriminalomsorgen.no>

Kriminalomsorgsdirektoratet. (2023a). *Rundskriv: Ukeplaner for utelukkede innsatte (KDI 3/2023) [Rundskriv]*.

<https://img3.custompublish.com/getfile.php/5180707.823.wjptlzbqtpjaz/Rundskriv+KDI+3+2023.pdf?return=www.kriminalomsorgen.no>

Kriminalomsorgsdirektoratet. (2023b). *Svar på høring om endring i straffegjennomføringsloven og helse- og omsorgstjenesteloven (felleskap, utelukkelse og tvangsmidler i fengsel)*.

<https://www.regjeringen.no/contentassets/b1296bf445f9406eb7403820570338d0/annen-offentlig-etat/kriminalomsorgsdirektoratet.pdf?uid=Kriminalomsorgsdirektoratet>

Langelid, T & Fridhov, I. M. (2019). Straffegjennomføring i Noreg- Eit kort historisk oversyn. I K. G. Westrheim & H. M. K. Eide (Red.), *Kunnskapsbasert straffegjennomføring i Kriminalomsorgen i Norge* (s. 29-52). Fagbokforlaget.

Likstilling og diskrimineringsombudet. (u.å.). *Innsatt og utsatt- Rapport om soningsforholdene til utsatte grupper i fengsel*.

https://www.ldo.no/globalassets/ldo_2019/03_ombudet-og-samfunnet/rapporter/soningsforhold/soningsrapport-web.pdf

Lindahl-Jacobsen, L., & Jessen-Winge, C. (2017). Meningsfulde aktiviteters betydning for sundhed og velvære. I H. K. Kristensen, A. S. Schou & J. L. Mærsk (Red.), *Nordisk aktivitetsvidenskab* (s. 61-76). Munksgaard.

Lundeberg, I., Mjåland, K. (2019). Rus, roller og skjønn. I K. G. Westrheim & H. M. K. Eide (Red.), *Kunnskapsbasert straffegjennomføring i Kriminalomsorgen i Norge* (s. 278-309).

Fagbokforlaget.

Magnussen, S. F., & Tingvold, L. (2022). Kartlegging av helse- og omsorgsbehov blant innsatte i fengsel. <https://kudos.dfo.no/documents/51813/files/34260.pdf>

Marte rua: <https://tidsskrift.dk/NTfK/article/view/125567/172244>

Meld. St. 39 (2020–2021). *Kriminalomsorgsmeldingen – fremtidens kriminalomsorg og straffegjennomføring*. Justis- og beredskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/contentassets/86e5b47b2b1a4c91a4f68be3153177b6/no/pdfs/stm202020210039000dddpdfs.pdf>

Nortvedt, M. W., Jamtvedt, G., Graverholt, B., Nordheim, L. V. & Reinar, L. M. (2012). *Jobb kunnskapsbasert!:* En arbeidsbok (2. utg.). Akribe. (Kap. 1)

Nymo (2021): Hvorfor trenger fengselsbetjenter å lese teori? I Snertingdal, M og K. Nymo (red.) «Jeg skal bli fengselsbetjent». Fagbokforlaget.

Nytrøen, I. (2019). Bruken av isolasjon i fengsel- fra en fengselsbetjents perspektiv. I Rua, M og P. S. Smith (Red.), *Isolasjon. Et fengsel i fengselet* (s. 195-209). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR) & Penal Reform International. (2018). *Guidance document on the Nelson Mandela Rules: implementing the United Nations revised standard minimum rules for the treatment of prisoners*. <https://www.penalreform.org/resource/guidance-document-on-the-nelson-mandela-rules/> (s. 98-113).

Ot. prp. nr.5 (2000-2000). *Om lov om gjennomføring av straff mv (straffegjennomføringsloven)*. Justis- og politidepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/otprp-nr-5-2000-2001-/id162307/?ch=1>

Retningslinjer til straffegjennomføringsloven. (2001). <https://img3.custompublish.com/getfile.php/3980146.823.qupnnisijz7nmi/%C2%A7%C2%A7%C2%A7%C2%A7+37+-+Utelukkelse+fra+felleskapet+som+forebyggende+tiltak.pdf?return=www.kriminalomsorgen.no>

Revol, M.K (2015). *Innsattes levekår 2014. Før, under og etter soning*. Statisk Sentralbyrå. Rapporter 2015/ 47. https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/_attachment/244272?_ts=150b8c1bce0

Rosenqvist, R. (2019). Ivaretagelse og oppfølging av innsatte med psykiske lidelser. I K. G. Westrheim & H. M. K. Eide (Red.), *Kunnskapsbasert straffegjennomføring i Kriminalomsorgen i Norge* (s. 206-224). Bergen: Fagbokforlaget.

Rua, M. (2020). Amicus brief: Om begrepet «sosial meningsfull kontakt» i forskningslitteraturen. *Uttalelse til Høyesterett* (sak nr. 19-070085STR-HRET).

Rua, M., P. S. Smith (2019). Isolasjon – et fengsel i fengselet. I Rua, M og P. S. Smith (Red.), *Isolasjon. Et fengsel i fengselet* (s. 15-40). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Rua, M., P. S. Smith, T. Horn & J. F. Nilsen (2019). Isolasjon i skandinaviske fengsler – en oversikt. I M. Rua & P. S. Smith (Red.), *Isolasjon. Et fengsel i fengselet* (s. 41-80). Cappelen Damm Akademisk.

Shalev, S. (2008). A sourcebook on solitary confinement.
<http://eprints.lse.ac.uk/24557/1/SolitaryConfinementSourcebookPrint.pdf>

Shalev, S. (2009). Supermax: Controlling risk through solitary confinement (s.96-138, 170-206). Willan Publishing

Sivilombudsmannen. (2019). *Særskilt melding til Stortinget om isolasjon og mangel på menneskelig kontakt i norske fengsler* (Dokument 4:3 (2018/19)). http://bit.ly/SOM_særskilt-melding

Smith, P. S. (2006). The Effects of Solitary Confinement on Prison Inmates: A Brief History and Review of the Literature. *Crime and Justice*, 34, 476-487.

Smith, P. S. & I. Koch (2019). Isolationens følger virkninger - fra 1800-tallet til i dag. I M. Rua & P. S. Smith (Red.), *Isolasjon. Et fengsel i fengselet* (s. 109-139). Cappelen Damm Akademisk.

Straffegjennomføringsloven (2001). *Lov om gjennomføring av straff m.v.*
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2001-05-18-21>

Sykes, G. M. (1958). *The society og captives: A study of a maximum security prison.* New Jersey: Princeton University Press

Ugelvik, T. (2011). *Fangenes friheter: Makt og motstand i et norsk fengsel.* Universitetsforlaget

Vollan, M. (2016). «Mot normalt»? Normalitetsprinsippet i norsk straffegjennomføring. *Tidsskrift for strafferett*, 16(4), 447-461.
<https://www.idunn.no/doi/abs/10.18261/issn.0809-9537-2016-04-06>

6.1 Vedlegg egendefinert litteraturliste

Forfatter(e)	Tittel	Forlag / Tidsskrift	År	Kapiteler / Sider	Antall sider
Brierley, A	The good prison officer- inside Perspectives	Routledge	2023	Kap. 7-8	25 sider
Dalland, O.	Metode og oppgaveskriving (7. utg.).	Gyldendal akademisk	2020	Kap. 1-3, 7-10, 12- 13	157 sider
Falkanger, A. T.	Innsattes rett til fellesskap	Lov og rett, vol. 58	2019		2 sider
Nytrøen, I.	Bruken av isolasjon i fengsel- fra en fengselsbetjents perspektiv	Cappelen Damm akademisk	2019	Kapittel 9	15 sider
Pettersen, R. C.	<i>Oppgaveskrivingens ABC: Veileder og førstehjelp for bachelorstudenten (2. utg.)</i>	Gyldendal akademisk	2016	Kap. 1-3	85 sider
Shalev, S.	Supermax-Controlling risk through solitary confinement	Willan Publishing	2009	Kap. 6 og 8	78 sider
Sykes, D. M.	The Society of captives- The pains of imprisonment	Princeton University Press	1958	Kap. 4	20 sider
Teigland, M.	Psykiske lidelser i fengsel- Helsefrememnde og kriminalitetsforebyggende arbeid med innsatte	Bokforlaget	2021	Kap. 2-3	49 sider
Ugelvik, T.	Fangenes friheter- Makt og motstand i et norsk fengsel	Universitetsforlaget	2011	Del 2 og 3	257 sider
Vollan, M.	Mot normalt- Normalitetsprinsippet i norsk straffegjennomføring	Universitetsforlaget	2016	s. 447- 461	15 sider
Westerheim, K. G. & Eide. K. H. M.	Kunnskapsbasert straffegjennomføring i kriminalomsorgen i Norge	Bokforlaget	2019	Kap. 2, 10, 13-14.	73 sider
Totalt					550 sider
Metode					
Dalland, O.	Metode og oppgaveskriving (7. utg.).	Gyldendal akademisk	2020	Kap. 1-3, 7-10, 12- 13	157 sider
Pettersen, R. C.	<i>Oppgaveskrivingens ABC: Veileder og førstehjelp for bachelorstudenten (2. utg.)</i>	Gyldendal akademisk	2016	Kap. 1-3	85 sider
Tot					242 sider